



Zdravotně
sociální fakulta
Faculty of Health
and Social Studies

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

**Průkaz osoby se zdravotním postižením a jeho
praktické využití**

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Studijní program:

SOCIÁLNÍ POLITIKA A SOCIÁLNÍ PRÁCE

Autor: Kateřina Pojslová

Vedoucí práce: JUDr. Martin Šimák, Ph.D.

České Budějovice 2017

Prohlášení

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci s názvem „Průkaz osoby se zdravotním postižením a jeho praktické využití“ jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby bakalářské práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé bakalářské práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích dne 2. 5. 2017

.....

Kateřina Pojslová

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat především vedoucímu bakalářské práce JUDr. Martinu Šimákovi, Ph.D. za odbornou pomoc a cenné rady při psaní této práce. Dále bych chtěla poděkovat všem informantům, kteří mi ochotně poskytli rozhovor.

Průkaz osoby se zdravotním postižením a jeho praktické využití

Abstrakt

Praktická část bakalářské práce obsahuje cíle práce, které byly stanoveny celkem dva. Hlavním cílem bylo zjistit, jaké jsou názory, osobní zkušenosti a spokojenost uživatelů dávek sociální pomoci s využíváním průkazů osob se zdravotním postižením. Prostřednictvím dílčího cíle bylo zjištěno, jakých sociálních služeb využívají příjemci průkazů osob se zdravotním postižením nejčastěji. Těchto cílů bylo dosaženo na základě výzkumné otázky, která zněla, zda vyhovuje stupeň průkazu držitelům průkazu osoby se zdravotním postižením, a pomocí deseti otázek, které byly pokládány respondentům během polostrukturovaného rozhovoru.

Jako nejvhodnější forma výzkumu se pro tuto práci jevil kvalitativní výzkum. Použita byla technika polostrukturovaného rozhovoru. Výzkumný soubor byl vytvořen pěti respondenty, kteří jsou držiteli průkazu TP, ZTP nebo ZTP/P, z čehož vyplývá, že tyto respondenti byli vybráni záměrně. Jednalo se o tři ženy a dva muže. Nestalo se, že by někdo z oslovených rozhovor odmítl. Jednotlivé rozhovory byly prováděny od prosince 2016 do poloviny února 2017.

Z výsledků výzkumu vyplývá, že nárok na průkaz pro osoby se zdravotním postižením má osoba od 1 roku věku bez rozdílu pohlaví. Respondenti jsou se svým typem průkazu převážně spokojeni, což vyplývá z držení nejvyššího stupně ZTP/P. Ukázalo se však, že osoby se zdravotním postižením nevyužívají tyto průkazy v plném rozsahu, což bych připisovala nedostatečné informovanosti o možnostech jejich využívání.

Klíčová slova

zdravotní postižení; dávky; průkaz osoby se zdravotním postižením; benefity; sociální služby

Detection of Persons with Disabilities and its practical use

Abstract

There are altogether two aims of the practical part of this thesis. The primary aim was to find out what are the opinions, personal experience and satisfaction of those who obtain social benefits and use the ZTP (severe health disability) cards. The second aim was to discover which social services are used most often by those who carry a card. These aims were achieved on the basis of the research question which was whether the degree of the card is sufficient for its owners and also by means of ten questions that were given to various respondents during semi-structured interview.

As for the most convenient form, I chose qualitative research for this thesis. The technique of the above mentioned semi-structured interview was applied deliberately and the research population consisted of five respondents who own the TP (health disability) card, ZTP (severe health disability) card or ZTP/P (severe health disability requiring special care) card. The respondents were three women and two men. Nobody of the addressed refused to give the interview. The conversations took place from December 2016 until the first half of February 2017.

After finishing the research it is obvious that claim to the severe health disability card has any person from the age of 1 year, regardless of gender. Most of the respondents are satisfied with their kind of card which emerges from the owning of the highest degree of the ZTP/P (severe health disability requiring special care) card. Nevertheless, it has turned out that persons with a health disability do not take advantage of these cards in its entirety which I reckon is due to insufficient information, regarding the possibilities of its use.

Key words

Health instance; sickness benefits; ZTP (severe health disability) card; benefits; social service

Obsah

1	Současný stav	10
1.1	Definice zdravotního postižení	10
1.1.1	<i>Klasifikace zdravotního postižení</i>	<i>11</i>
1.2	Druhy dávek pro osoby se zdravotním postižením do roku 2011	14
1.2.1	<i>Jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek</i>	<i>15</i>
1.2.2	<i>Bezúročné půjčky</i>	<i>17</i>
1.2.3	<i>Mimořádné výhody pro těžce zdravotně postižené občany.....</i>	<i>17</i>
1.3	Sociální pomoc.....	17
1.3.1	<i>Sociální služby</i>	<i>18</i>
1.3.2	<i>Členění dávek sociální pomoci</i>	<i>18</i>
1.4	Dávky pro osoby se zdravotním postižením od roku 2012.....	19
1.4.1	<i>Příspěvek na mobilitu</i>	<i>19</i>
1.4.2	<i>Příspěvek na zvláštní pomůcku</i>	<i>19</i>
1.5	Průkaz osoby se zdravotním postižením	20
1.5.1	<i>Okruh oprávněných osob</i>	<i>20</i>
1.5.2	<i>Druhy průkazů</i>	<i>20</i>
1.5.3	<i>Podoba a náležitosti průkazu osoby se zdravotním postižením.....</i>	<i>21</i>
1.5.4	<i>Řízení o vydání průkazu osoby se zdravotním postižením</i>	<i>22</i>
1.5.5	<i>Nárok držitelů průkazu osob se zdravotním postižením</i>	<i>23</i>
1.5.6	<i>Nároky vyplývající z jiných právních předpisů.....</i>	<i>24</i>
1.5.7	<i>Benefity nad rámec právních předpisů</i>	<i>26</i>
1.5.8	<i>Karta sociálních systémů</i>	<i>27</i>
2	Cíl práce	28
2.1	Výzkumná otázka.....	28
2.2	Operacionalizace pojmů použitých v cíli práce	28
3	Metodika výzkumu	29
3.1	Použité metody a techniky výzkumu	29
3.2	Charakteristika výzkumného souboru.....	30
3.3	Realizace výzkumu	30

4	Výsledky	31
5	Diskuse.....	37
6	Závěr	42
7	Seznam literatury	44
8	Seznam příloh	52
9	Seznam zkratk.....	54

Úvod

V dnešní době být odlišný znamená pro člověka nejednu překážku, se kterou se musí během svého života vypořádat. Zdravotně postiženým se člověk nemusí hned narodit, ale může nastat situace, která člověku rázem změní jeho dosavadní život. Se zdravotním postižením přichází změna do života celé rodiny. Pro mnoho zdravotně postižených bývá složité zapojit se do procesu vzdělávání, následně najít plnohodnotnou práci a zapojit se do společnosti jako takové. Ve většině případů se lidé za své znevýhodnění stydí a nejsou ochotni se ostatním svěřit s obavou, že je společnost nepřijme či je bude soudit nebo litovat.

Život s jakýmkoliv typem zdravotního postižení není snadný a ne každý si dokáže sám pomoci. V první řadě je důležitá podpora a pomoc ze strany rodiny, ale také přátel. Je potřeba, aby člověk věděl, že na nic není sám. Další pomoc přichází ze strany odborného zdravotnického personálu. Časté dojíždění k lékařům bývá velice nákladné, a proto stát nabízí pomoc, a to v podobě dávek, jejichž úkolem je co nejvíce usnadnit postiženému člověku život. Existuje také řada organizací poskytujících sociální služby, na které se může osoba kdykoliv obrátit.

Pro téma bakalářské práce Průkaz osoby se zdravotním postižením a jeho praktické využití jsem se rozhodla z toho důvodu, abych sobě i čtenářům přiblížila, jakých výhod mohou držitelé jednotlivých typů průkazů využívat a kdo vlastně má na tyto průkazy nárok. Mnoho lidí si myslí, že průkazy pro osoby se zdravotním postižením mohou vlastnit pouze senioři, kteří trpí zdravotním onemocněním a omezením mobility plynoucím z věku. Málokdo ví, že průkaz lze získat na základě podání žádosti a posouzení zdravotního stavu již od prvního roku věku, jak bude vysvětleno v následující kapitole této práce.

V teoretické části se zabývám nejen samotnými průkazy, jejich rozdělením a výhodami, se kterými jsou spojeny, ale poměrně velká část je věnována zdravotnímu postižení jako takovému, a to z toho důvodu, že existuje celá řada definic, které nám říkají, že zdravotně postiženého lze charakterizovat několika různými způsoby. Myslím si, že by definice měla být jednotná, aby nedocházelo k rozdílným pohledům ze strany odborníků na to, kdy se o postižení jedná a kdy nikoliv. Jednotnou úpravou by se mohlo

předejít rozdílnému posuzování zdravotního stavu, podle kterého je osobám se zdravotním postižením přiznán průkaz TP, ZTP nebo ZTP/P.

Bakalářská práce může být přínosem pro zdravotně postižené, kteří si mohou prohloubit informace o svém typu průkazu a také se zde dozvědět, na co vše mají jako držitelé jednotlivých průkazů nárok a jaké výhody mohou využít. Práce může dále posloužit jako edukační materiál pro pracovníky v sociální sféře, pro rodiny handicapovaných a pro širokou veřejnost, která se chce s průkazy pro osoby se zdravotním postižením seznámit.

1 Současný stav

Průkaz osoby se zdravotním postižením je součástí dávek, které jsou určeny osobám se zdravotním postižením. Průkaz osoby se zdravotním postižením nahradil s účinností od 1. 1. 2012 zákonem č. 329/2011 Sb., mimořádné výhody pro těžce zdravotně postižené občany, které měly dlouholetou tradici, a to prakticky od poloviny 50. let minulého století (Wernerová, 2013). Již od počátku byly poskytovány osobám s těžkým zdravotním postižením, těžkým nebo smyslovým postižením, jež omezovalo pohyb nebo orientační schopnosti (Wernerová, 2013). Počet držitelů průkazů mimořádných výhod neúměrně rostl z toho důvodu, že mimořádné výhody byly poskytovány na základě diagnózy, a to bez ohledu na funkční dopad postižení na pohybovou schopnost nebo orientaci (Wernerová, 2013). V roce 1965 drželo průkaz okolo 83 tisíc osob, v roce 2000 vzrostl počet na 350 tisíc a v roce 2011 se jednalo o 450 tisíc (Wernerová, 2013). I přes zlepšující se zdravotní péči, lepší diagnostiku onemocnění či lepší léčbu, počet držitelů průkazů mimořádných výhod vzrostl za 55 let více než pětkrát (Wernerová, 2013).

1.1 Definice zdravotního postižení

Chceme-li definovat zdravotní postižení, dostáváme se do poměrně složité situace, protože vymezit hranici zdravotního postižení je velmi obtížné (Krhutová, 2013).

Definování pojmu postižení je velice problematické, a to i přesto, že pojem postižení, patří k základní terminologii (Šelner, 2012). Pojem postižení lze chápat různými způsoby (Haegele, 2016). Na postiženého se dívá každý odborník z jiného úhlu pohledu, tudíž dochází k rozporům, kdy se z jednoho pohledu o postižení jedná a z jiného odborného pohledu o postižení nejde (Šelner, 2012).

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách definuje zdravotní postižení jako *„tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby.“*

Podle zákona o zaměstnanosti č. 435/2004 Sb., můžeme osoby se zdravotním postižením definovat jako *„fyzické osoby, které jsou orgánem sociálního zabezpečení“*

uznány invalidními ve třetím stupni, invalidními v prvním nebo ve druhém stupni, nebo zdravotně znevýhodněnými.“

Nový školský zákon č. 82/2015 Sb. definuje zdravotní postižení jako *„mentální, tělesné, zrakové nebo sluchové postižení, vady řeči, souběžné postižení více vadami, autismus a vývojové poruchy učení nebo chování.“*

Například Matoušek (2003, s. 271) ve *Slovníku sociální práce* definuje zdravotní postižení jako *„postižení člověka, které nepříznivě ovlivňuje kvalitu jeho života, zejména schopnost navazovat a udržovat vztahy s lidmi a schopnost pracovat.“*

Podle Mezinárodní klasifikace funkčních schopností, disability a zdraví jde o souhrnné označení pro *„poruchy, limity aktivit a omezení participace“* (Kalvach, 2011, s. 23).

Úmluva OSN o právech osob se zdravotním postižením, která byla podepsána v roce 2010, celkem 148 státy, neobsahuje definici zdravotního postižení ani osob se zdravotním postižením (Makovcová, 2011). Toto vymezení spadá do pravomoci členských států (Makovcová, 2011). Avšak v článku 1 je stanoveno, že osoby se zdravotním postižením jsou *„osoby mající dlouhodobé fyzické, duševní, mentální nebo smyslové postižení, které v interakci různými překážkami může bránit jejich plnému a účinnému zapojení do společnosti na rovnoprávném základě s ostatními“* (Makovcová, 2011, s. 3).

Pokud bychom hledali definici zdravotního postižení v zákoně č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením, žádnou bychom nenašli, neboť tento zákon zdravotní postižení nedefinuje.

1.1.1 Klasifikace zdravotního postižení

Lidé se zdravotním postižením tvoří v České republice významnou minoritu zahrnující na základě kvalifikovaných odhadů přibližně 10 % obyvatel (Michalík, 2011). Osoby se zdravotním postižením jsou vystaveny společenským předsudkům a potýkají se ve velké míře s architektonickými bariérami (Adams, 2017).

Zdravotní postižení lze nejobvyklejším způsobem podle Michalíka (2011) rozdělit následovně:

- **tělesné,**
- **mentální** (i postižení duševní a poruchy autistického spektra),
- **zrakové,**
- **sluchové,**
- **řečové** (narušení komunikační schopnosti),
- **kombinované** (kombinace jednotlivých postižení),
- **nemocné civilizačními chorobami.**

Tělesné postižení

Toto postižení lze dělit na dvě prolínající se skupiny, a to na chronické onemocnění a lokomoční postižení (Novosad In: Michalík, 2011). **Chronické onemocnění** je dlouhodobě nepříznivý zdravotní stav, obvykle ne zcela vyléčitelné onemocnění, které vyžaduje stanovenou životosprávu, životní styl a dodržování určitých léčebných opatření, není na první pohled zřejmé, ale i přesto významně snižuje kvalitu života nemocného a omezuje jeho výkonnost (Novosad In: Michalík, 2011). **Lokomoční (pohybové) postižení** je takové postižení, které je na první pohled patrné a během kterého dochází k omezení hybnosti, až znemožnění pohybu a dysfunkci motorické koordinace (Novosad In: Michalík, 2011). Jedinci s poruchami pohyblivosti se často potýkají s obrovskými problémy účastnit se rutinních činností (Oliveira, 2016).

Mentální postižení

Mentální postižení, jako jedna z nejběžnějších poruch nacházejících se v populaci bez ohledu rasy, kontinentu, ekonomiky, či kultury, se v České republice týká přibližně 300 tisíc osob s mentálním postižením a dalších 150 tisíc osob s jiným duševním onemocněním (Valenta in: Michalík, 2011).

Mentální postižení a mentální retardace jsou užívány jako synonyma, kdežto pojem mentální postižení se považuje za vhodnější (Bazalová, 2014). Mentální retardace se vyznačuje opožděností mentálního a rozumového vývoje (Bazalová, 2014). Četné

výzkumy uvádějí, že zdravotní stav a zdravotní chování těchto lidí je horší než u osob bez zdravotního postižení (Brehmer-Rinderer et al., 2013).

Mentální postižení popisuje Valenta (2012, s. 30) ve své knize jako „širší a zastřešující pojem zahrnující kromě mentální retardace i takové hraniční pásmo kognitivně-sociální disability, které znevýhodňuje klienta především při vzdělávání na běžném typu škol a indikuje vyrovnávací či podpůrná opatření edukativního charakteru.“

Zrakové postižení

Zrakově postiženým není pouze osoba nevidomá, jak si mnoho lidí myslí (Krhutová in: Michalík, 2011). Hovoříme-li o zrakovém postižení, jedná se vždy o postižení funkce zraku, které nelze navrátit zpět do normálního vidění (Krhutová in: Michalík, 2011).

Za osoby se zrakovým postižením jsou považováni ti, u kterých poškození zraku ovlivňuje činnosti v běžném životě a u nichž nepostačuje optická náprava (Slezáková, 2014). Jedná se o osoby s různými druhy a stupni snížených zrakových schopností, proto za zrakově postiženého nelze považovat toho člověka, který nosí dioptrické brýle, s kterými normálně vidí, na základě čehož je schopen samostatného pohybu a bez potíží zvládá každodenní činnosti (Slezáková, 2014).

Sluchové postižení

Jedná se o obecné označení celé škály poruch sluchu, a to od nedoslýchavosti po hluchotu, kterou Světová zdravotnická organizace označila za druhé nejtěžší postižení po mentálním postižení od narození člověka (Maršounová in: Kalvach, 2011).

Sluchové postižení může být jak vrozené, tak získané, které může vzniknout v každém věku a představuje závažný handicap omezující komunikační schopnosti a úspěšnou socializaci (Nováková, 2012).

Narušená komunikační schopnost

Jedná se o poruchu řeči a komunikace, v rámci které je narušena jedna nebo více řečových složek (Podvalová, 2015). Nejčastěji je narušena zvuková stránka řeči, objevují se obtíže v gramatické a obsahové stránce nebo problémy v rovině sociálního uplatnění komunikační schopnosti (Podvalová, 2015). Jedná se o poruchy verbální i neverbální komunikace, které mohou zasáhnout osoby bez rozdílu věku (Podvalová, 2015).

Kombinované postižení

Toto postižení je obtížné přesně klasifikovat z důvodu kombinace různých druhů, forem a stupňů postižení (Kunhartová, 2015). Tedy jedná se o kombinaci dvou a více druhů postižení u jednotlivce. Typickým příkladem kombinovaného postižení mohou být lidé s Downovým syndromem (Kunhartová, 2015).

Nemocní civilizačními chorobami

Jedná se o souhrn nemocí, na jejichž vzniku se podílí jak ovlivnitelné faktory, tak neovlivnitelné (Makarová, 2010). Mezi ovlivnitelné faktory lze zahrnout nadměrnou konzumaci kalorických potravin, nedostatek pohybu, stres, nekvalitní spánek, alkohol, kouření a další. Neovlivnitelnými faktory jsou například rodinná zátěž a pohlaví (Makarová, 2010). Civilizační choroby lze také označit jako nemoci „moderní doby“ (Makarová, 2010). Za nejčastější civilizační choroby se považují cévní onemocnění, poruchy příjmu potravy, cukrovka, nádorová onemocnění a ostatní civilizační choroby, mezi které lze zahrnout alergie, astma, psychické potíže, předčasné porody, potraty a další (Makarová, 2010).

1.2 Druhy dávek pro osoby se zdravotním postižením do roku 2011

Do konce roku 2011 byly na základě zákona č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a na základě vyhlášky č. 182/1991 Sb. poskytovány osobám se zdravotním postižením různé formy pomoci. Uvedené právní předpisy byly ale k 1. lednu 2012

zrušeny a některé formy pomoci zcela zanikly či byly uzpůsobeny a přetvořeny do nové právní úpravy (Beck, Niederle, 2012):

- **jednorázové a opakující se dávky sociální péče:**
 - jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek,
 - příspěvek na úpravu bytu,
 - příspěvky na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla,
 - příspěvek na provoz motorového vozidla,
 - příspěvek na individuální dopravu,
 - příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže,
 - příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům,
- **bezúročné půjčky,**
- **mimořádné výhody pro těžce zdravotně postižené občany (průkaz TP, ZTP, ZTP/P).**

1.2.1 Jednorázové příspěvky na opatření zvláštních pomůcek

Tyto příspěvky byly určeny pro osoby s těžkým zdravotním postižením, které vedly ke zmírnění nebo překonání následků jejich postižení nebo k celkovému odstranění (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.). Tělesně postižení občané využívali příspěvky na ty pomůcky k sebeobsluze, samostatnému pohybu, k zachování zdravotního stavu nebo k přípravě a realizaci získání zaměstnání. Osobám se zrakovým postižením byly poskytovány příspěvky na pomůcky, pomocí kterých snadněji získávaly informace a kontakt s okolím. Sluchově postižené osoby měly nárok na příspěvky, pomocí kterých si mohly zakoupit pomůcky, které vynahrazovaly ztrátu sluchu a přispívaly k sociálnímu přizpůsobení a ke styku s okolím (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Příspěvek na úpravu bytu byl určen pro občany s těžkými vadami nosného nebo pohybového aparátu, které ve značné míře omezovaly jeho pohyblivost, a pro občany úplně nebo prakticky nevidomé, kdy podmínkou pro získání tohoto příspěvku byla

skutečnost, že se jednalo o byt, který sloužil žadateli k trvalému bydlení (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Příspěvky na zakoupení, celkovou opravu a zvláštní úpravu motorového vozidla se poskytoval občanům s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí, kteří používali motorové vozidlo pro svou dopravu, kteří nebyli umístěni k celoročnímu pobytu v ústavu sociální péče nebo ve zdravotnickém či obdobném zařízení a byli odkázán na individuální dopravu (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Příspěvek na provoz motorového vozidla náležel občanům, kteří vlastnili motorové vozidlo nebo byli řidičem tohoto motorového vozidla, a to na období kalendářního roku, a zároveň jim byl přiznán II. nebo III. stupeň mimořádných výhod pro těžce zdravotně postižené občany. Motorové vozidlo používali pro svou pravidelnou dopravu, pro pravidelnou dopravu manžela (manželky), dítěte nebo jiné blízké osoby s těžkým zdravotním postižením II. nebo III. stupně, s výjimkou úplné nebo praktické hluchoty (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Příspěvek na individuální dopravu náležel občanům s těžkou vadou nosného nebo pohybového aparátu a občanům úplně nebo prakticky nevidomým, dále rodiči, jehož nezaopatřené dítě bylo léčeno z důvodu onemocnění zhoubným nádorem nebo hemoblastosou. Výše příspěvku činila 6 500 Kč na kalendářní rok (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Příspěvek na úhradu za užívání bezbariérového bytu a garáže byl poskytován občanům s těžkými vadami nosného nebo pohybového ústrojí, kteří užívali bezbariérový byt (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.). Těmto osobám byl poskytnut peněžitý příspěvek ve výši 400 Kč pověřeným obecním úřadem nebo 200 Kč měsíčně na úhradu za užívání garáže (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Příspěvek úplně nebo prakticky nevidomým občanům byl poskytnut pověřeným obecním úřadem osobám na krmivo pro vodícího psa, a to ve výši 800 Kč měsíčně (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

1.2.2 Bezúročné půjčky

Bezúročné půjčky mohly být poskytnuty osobám, které byly držiteli příspěvku na zakoupení motorového vozidla (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Bezúročná půjčka se vztahovala na zakoupení motorového vozidla, a to do výše 40 000 Kč (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.). Podmínkou bylo zavázání se splatit půjčku nejdéle do 5 let od jejího poskytnutí. Půjčku bylo možné poskytnout pouze na základě uzavření písemné smlouvy mezi občanem a příslušným úřadem (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

1.2.3 Mimořádné výhody pro těžce zdravotně postižené občany

Mimořádné výhody pro těžce zdravotně postižené občany byly určeny pro občany starší jednoho roku s těžkým zdravotním postižením, kdy se jednalo o postižení, které omezovalo pohybovou nebo orientační schopnost, a na základně druhu a stupně postižení se poskytovaly občanům mimořádné výhody I., II. nebo III. stupně (vyhláška č. 182/1991 Sb. a zákon č. 100/1988 Sb.).

Občanům, kterým byly přiznány mimořádné výhody II. stupně nebo III. stupně z důvodu úplné nebo praktické hluchoty, náleželo bezplatné poskytnutí tlumočnické služby při návštěvě lékaře, při vyřizování úředních záležitostí a při zajišťování dalších potřeb, a to v rozsahu 24 hodin za kalendářní rok (zákon č. 100/1988 Sb.).

1.3 Sociální pomoc

Sociální pomoc (dříve „sociální péče“) je určena osobám, které se dostaly do situace, kdy nejsou schopny samy ani s pomocí vlastní rodiny zabezpečit svoje základní životní potřeby (Krebs, 2010).

Sociální pomoc je určena především osobám v hmotné nouzi, osobám se zdravotním postižením a starým lidem, kteří jsou závislí na pomoci jiné fyzické osoby. Dále může být poskytována dlouhodobě nezaměstnaným, nízkopříjmovým rodinám, rozvráceným rodinám, osobám v krizi a osobám sociálně dezintegrovaným (Kahoun, et al., 2013).

Sociální péče je poskytována ve dvou základních formách. První formou jsou **sociální dávky**, které lze dělit na jednorázové a opakující se nebo peněžité a věcné. Druhou formou sociální péče jsou **sociální služby**, které jsou určeny osobám, které se nedokážou postarat o sebe a o svou domácnost z důvodu snížení soběstačnosti (Kahoun et al., 2013).

1.3.1 Sociální služby

Sociální služby jsou dle Matouška (2007, s. 9) „*poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství.*“

Mezi sociální služby lze zahrnout nejen služby, které jsou určeny k péči o staré, zdravotně postižené či sociálně narušené občany, ale i služby týkající se vzdělávání, bydlení nebo služby spojené s poradenstvím (Arnoldová, 2015).

1.3.2 Členění dávek sociální pomoci

Dávky sociální pomoci lze členit do tří skupin (Kahoun et al., 2013):

- **dávky pro osoby zdravotně postižené** podle zákona č. 329/2011Sb., které zahrnují *příspěvek na mobilitu a příspěvek na zvláštní pomůcku,*
- **dávky systému hmotné nouze** podle zákona č. 111/2006Sb., zahrnující *příspěvek na živobytí, doplatek na bydlení a mimořádnou okamžitou pomoc,*
- **příspěvek na péči** dle zákona č. 108/2006Sb., o sociálních službách.

Dávky sociální pomoci lze také dělit takto (Kahoun et al., 2013):

- **z hlediska doby poskytování** se jedná o dávky jednorázové a opakující se,
- **z hlediska formy** se dávky dělí na peněžité a věcné,
- **z hlediska nárokovosti** se jedná o dávky obligatorní a fakultativní.

1.4 Dávky pro osoby se zdravotním postižením od roku 2012

Stát, v souladu se zákonem, poskytuje peněžité dávky, které jsou určeny osobám se zdravotním postižením, jejichž účelem je zmírnění sociálních důsledků zdravotního postižení a podpora sociálního začleňování do společenského a veřejného života (Kahoun et al., 2013). Jedná se o sociální pomoc, která je upravena zákonem č. 329/2011 Sb., a vedle poskytování sociálních služeb zahrnuje poskytování jednorázové, resp. opakujících se peněžitých dávek a přiznání průkazu osoby se zdravotním postižením. Účelem této pomoci je kompenzace znevýhodnění plynoucího z jejich zdravotního postižení v každodenním životě a příspěví na zvýšené životní náklady s tím související (Kahoun et al., 2013).

1.4.1 Příspěvek na mobilitu

Jedná se o peněžitou dávku, která je poskytována ve výši 400 Kč za každý kalendářní měsíc (Beck, Niederle, 2012). Tato dávka je poskytována každý měsíc osobám se zdravotním postižením, jejímž účelem je napomoci osobám zajistit své potřeby v oblasti mobility (Beck, Niederle, 2012). Nárok na tento příspěvek má osoba, starší 1 roku, která má nárok na průkaz označený symbolem „ZTP“ nebo „ZTP/P“ a není schopna zvládat základní životní potřeby v oblasti mobility nebo orientace, v kalendářním měsíci se opakovaně dopravuje nebo je dopravována za úhradu nebo nevyužívá pobytových sociálních služeb (Beck, Niederle, 2012).

1.4.2 Příspěvek na zvláštní pomůcku

Jedná se o dávku, která je vyplácena opakovaně osobám s těžkou vadou nosného nebo pohybového ústrojí nebo osobám s těžkým sluchovým nebo zrakovým postižením a osobám s těžkou nebo hlubokou mentální retardací (Kahoun et al., 2013). Nárok na tento příspěvek má osoba starší 1 roku (Kahoun et al., 2013). Je-li dávka poskytnuta na pořízení vodícího psa, osoba musí být starší 15 let (Kahoun et al., 2013). Příspěvek na zvláštní pomůcku bude využit pro sebeobsahu, k realizaci pracovního uplatnění, k přípravě na budoucí povolání, k informovanosti, vzdělávání se a ke styku s okolím (Kahoun et al., 2013).

1.5 Průkaz osoby se zdravotním postižením

Jak již bylo uvedeno, průkaz osoby se zdravotním postižením nahradil průkazy mimořádných výhod, jejichž platnost skončila uplynutím doby v nich uvedené, nejpozději však do konce roku 2015 (MPSV, 2014).

S vydáváním nových průkazů pro osoby se zdravotním postižením začal Úřad práce České republiky od dubna roku 2015 a během šesti měsíců zpracovali zaměstnanci celkem 173 189 žádostí a předali celkem 152 797 průkazů jejich držitelům (Beránková, 2015). Pokud držitelé nestihli dočasný průkaz vyměnit, nemohou od 2. 1. 2016 využívat žádné benefity a nároky, které z nich vyplývají (Beránková, 2015).

1.5.1 Okruh oprávněných osob

Nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením má osoba starší 1 roku s tělesným, smyslovým nebo duševním postižením charakteru dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu, které omezuje pohyblivost nebo orientaci a trvá nebo má trvat déle než 1 rok, včetně osob autistického spektra (Čevela et al., 2015). Porucha autistického spektra je celosvětově rozšířenou neurovývojovou poruchou, u které je včasná diagnóza a intervence základem řízení (Naguy, 2017).

1.5.2 Druhy průkazů

Průkaz osoby se zdravotním postižením lze rozdělit na tři typy, a to průkaz TP, ZTP a ZTP/P.

Průkaz TP náleží osobám se středně těžkým funkčním postižením pohyblivosti, kdy je osoba při dlouhodobě nepříznivém zdravotním stavu schopna samostatně se pohybovat v domácnosti, ve venkovním prostředí je schopna chůze se sníženým dosahem, problém jí dělá chůze okolo překážek a na nerovném terénu (zákon č. 329/2011 Sb.). Dále náleží osobám se středně těžkým funkčním postižením orientace, kdy je osoba schopna spolehlivě se orientovat v domácnosti, ale má problémy orientovat se v exteriéru, a osobám s poruchou autistického spektra (MPSV, 2014).

Průkaz ZTP je podle zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů určen pro osoby s těžkým funkčním postižením pohyblivosti orientace a pro osoby autistického spektra. Jedná se o stav, při kterém je osoba v domácnosti schopna při dlouhodobě nepříznivém zdravotním stavu samostatného pohybu, v exteriéru je schopna chůze se značnými obtížemi a pouze na krátké vzdálenosti. Osoba je schopna orientovat se v domácím prostředí a se značnými obtížemi v exteriéru (zákon č. 329/2011 Sb.).

Průkaz ZTP/P náleží podle zákona č. 329/2011 Sb., o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů „*osobám se zvláště těžkým funkčním postižením nebo úplným postižením pohyblivosti nebo orientace s potřebou průvodce a osobám s poruchou autistického spektra.*“ O zvláště těžké funkční postižení pohyblivosti a úplné postižení pohyblivosti se jedná tehdy, pokud je osoba v domácím prostředí schopna chůze se značnými obtížemi nebo chůze není schopna vůbec a v exteriéru není schopna samostatné chůze, takže k pohybu využívá pouze invalidní vozík (zákon č. 329/2011 Sb.). Zvláště těžkým funkčním postižením orientace a úplným postižením orientace se rozumí stav, kdy se osoba není schopna samostatně orientovat v exteriéru (zákon č. 329/2011 Sb.).

1.5.3 Podoba a náležitosti průkazu osoby se zdravotním postižením

Průkaz osoby se zdravotním postižením je veřejnou listinou a podle zákona č. 329/2011 Sb., obsahuje tyto náležitosti:

- jméno, popřípadě jména, a příjmení,
- datum narození,
- fotografii držitele průkazu,
- podpis držitele průkazu, pokud je jeho opatření spojeno s těžko překonatelnou překážkou, podpis se nevyžaduje,
- datum vydání průkazu,
- označení orgánu, který průkaz vydal,
- dobu platnosti průkazu,

- označení druhu průkazu, popřípadě doplnění symbolu označující osoby s úplnou nebo praktickou hluchotou, osoby hluchoslepé nebo osoby úplně nebo prakticky nevidomé,
- ochranné prvky.

Od 1. 1. 2015 si mohou také držitelé průkazu OZP zvolit, zda chtějí, aby byl na jejich průkazu uveden symbol (piktogram), který znázorňuje, zda se jedná o osobu s úplnou nebo praktickou hluchotou nebo osobu hluchoslepou či úplně nebo prakticky nevidomou (Krása, 2015).

1.5.4 Řízení o vydání průkazu osoby se zdravotním postižením

Aby byl vydán nový průkaz OZP, je nutné doložit aktuální fotografii o rozměru 35 mm x 45 mm a předložit občanský průkaz k prokázání totožnosti (ÚP ČR, 2015). Lidé, kterým byl průkaz osoby se zdravotním postižením ÚP ČR přiznán po 1. 1. 2014, byli ušetřeni vyplňování žádosti postačilo, aby odevzdali úřadu svou fotografii a podepsali formulář, který obdrželi na příslušné přepážce (ÚP ČR, 2015). Ti, kteří byli držiteli průkazů mimořádných výhod a dočasných průkazů OZP, které byly vydávány podle legislativy účinné do 31. 12. 2013, museli před výměnou podat *Žádost o přechod nároku na průkaz OZP*. Poté jim ÚP ČR vydal průkazy nové (ÚP ČR, 2015).

Ty osoby, které si chtějí zažádat o nový průkaz OZP, se musí dle zákona č. 329/2011 Sb., podrobit posouzení zdravotního stavu, který provádí pouze lékař plnicí úkoly Okresní správy sociálního zabezpečení, popřípadě lékař, který je určen Českou správou sociálního zabezpečení.

Lékaři musí posoudit zdravotní stav občana takovým způsobem, aby nedošlo k pochybení v diagnostice rozsahu a tíži funkční poruchy, v posouzení dynamiky vývoje zdravotního postižení a v lékařské posudkové úvaze (Arnoldová, 2012). Úkolem těchto lékařů je posoudit zdravotní stav a důsledky z něj vyplývající, nikoliv rozhodovat o poskytování dávek a služeb, které jsou podmíněné zdravotním stavem (Arnoldová, 2012).

Podle Čeledové (2015, s. 17) jsou někdy „*kritéria zdravotního stavu pro hodnocení zdravotní podmínky pro poskytování určité sociální dávky nebo pro stanovení její výše*

hledisky výlučnými.“ Neznamená to však, že osoba zdravotní postižení nemá, ale pouze v době posouzení nesplňuje posudková kritéria (Čeledová, 2015).

K posouzení zdravotního stavu je nutné provést sociální šetření, které provádí sociální pracovník krajské pobočky ÚP ČR. Toto šetření je jedním z podkladů pro vypracování posudku (MPSV, 2013). Vypracované posudky slouží jako podklady pro rozhodování příslušných správních orgánů. O průkazu osoby se zdravotním postižením rozhoduje Úřad práce České republiky prostřednictvím krajských poboček a pobočky hlavního města Prahy (MPSV, 2014).

1.5.5 Nárok držitelů průkazu osob se zdravotním postižením

Držitelé jednotlivých typů průkazů mají nárok na určité benefity (MPSV, 2014).

Držitel průkazu TP má nárok na následující:

- vyhrazené místo k sezení ve veřejných dopravních prostředcích, s výjimkou těch míst, která vyžadují zakoupení místenky,
- přednost při osobním projednávání své záležitosti, kdy jednání trvá delší dobu a vyžaduje zejména stání.

Držitel průkazu ZTP má navíc nárok na:

- bezplatnou dopravu, jedná-li se o pravidelné spoje místní veřejné hromadné dopravy (autobusy, tramvaje, trolejbusy, metro),
- slevu 75 % při dopravě druhou vozovou třídou osobního vlaku a rychlíku ve vnitrostátní přepravě a slevu 75 %, dopravuje-li se pravidelnými vnitrostátními spoji autobusové dopravy.

Držitel průkazu ZTP/P má kromě výše uvedeného nárok ještě na:

- bezplatnou dopravu průvodce, využívá-li k přepravě veřejné hromadné dopravní prostředky v pravidelné vnitrostátní i osobní hromadné dopravě,
- bezplatnou dopravu vodícího psa, jedná-li se o osobu úplně nebo prakticky nevidomou, která není doprovázena průvodcem.

Držitelé průkazu ZTP nebo ZTP/P a průvodci držitele průkazu ZTP/P mohou využít slevu, která se vztahuje na vstupné na divadelní a filmové představení, koncerty či jiné kulturní a sportovní akce. Jedná se o nenárokové benefity (Beck, Niederle, 2012).

1.5.6 Nároky vyplývající z jiných právních předpisů

Držitelé průkazu OZP mají další nároky vyplývající z jiných právních předpisů. Jedná se například o zákon o daních z příjmů, o místních poplatcích, o správních poplatcích, o pozemních komunikacích a o dani z nemovitosti (MPSV, 2014).

Místní poplatky

Místní poplatky jsou uvedeny v zákoně č. 266/2015 Sb., kterým se mění zákon o místních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, od kterých je osvobozen držitel psa, kterým je osoba nevidomá, bezmocná. Osoba s těžkým zdravotním postižením, která je držitelem průkazu ZTP/P, osoby nevidomé, bezmocné a osoby s těžkým zdravotním postižením, které jsou držiteli průkazu ZTP/P a jejich průvodci, neplatí poplatky za lázeňský nebo rekreační pobyt. Držitelé průkazu ZTP a jejich průvodci neplatí poplatek za povolení k vjezdu s motorovým vozidlem do vybraných míst a částí měst.

Správní poplatky

Správní poplatky jsou upraveny v zákoně č. 634/2004 Sb., o správních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů, od kterých jsou osvobozeni držitelé průkazu ZTP nebo ZTP/P za ověření podpisu nebo otisku razítka na listině nebo stejnopisu, těžce zdravotně postižení občané za vydání povolení učinit prohlášení o vstupu do registrovaného partnerství před jiným než matričním úřadem a uzavření manželství mimo stanovenou dobu nebo úřední místnost, držitelé průkazu ZTP a ZTP/P, kteří žádají o vydání stavebního povolení, držitelé průkazu ZTP a ZTP/P za zápis do registru vozidel, držitelé průkazu ZTP a ZTP/P, kterým má být vydán řidičský průkaz, držitelé průkazu ZTP a ZTP/P, kteří žádají o schválení technické způsobilosti, týkající se přestavby vozidla nebo technického celku, a držitelé průkazu ZTP a ZTP/P, kteří chtějí povolení ke zřízení parkovacího místa.

Doprava

Podle zákona č. 370/2016 Sb., kterým se mění zákon o pozemních komunikacích, ve znění pozdějších předpisů, jsou osvobozeny od poplatků těžce zdravotně postižené osoby, které mají průkaz ZTP nebo průkaz ZTP/P, za užití zpoplatněné pozemní komunikace silničním motorovým vozidlem, kdy držitelem silničního motorového vozidla musí být postižená osoba nebo osoba blízká.

Jak uvádí zákon č. 48/2016 Sb., kterým se mění zákon o provozu na pozemních komunikacích a o změnách některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jsou držitelé průkazů ZTP a ZTP/P oprávněni využívat vyhrazená místa pro parkování nebo vjíždět do pěší zóny apod.

Daně

Podle zákona č. 125/2016 Sb., o dani z příjmů, ve znění pozdějších předpisů, mají nárok na snížení daně z příjmu držitelé průkazu ZTP/P, další daňové zvýhodnění se vztahuje na manžela nebo manželku s průkazem ZTP/P, který žije s poplatníkem ve společné domácnosti, pokud nemá vlastní příjem, ale zvýhodnění se týká i nezaopatřeného dítěte, které je držitelem průkazu ZTP/P.

Telekomunikace, rozhlasové a televizní poplatky, komunikační systémy neslyšících a hluchoslepých osob

Jak uvádí zákon č. 348/2005 Sb., o rozhlasových a televizních poplatcích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, jsou osoby, u kterých se předpokládá vydání průkazu ZTP nebo ZTP/P, tedy osoby s úplnou nebo praktickou slepotou obou očí a osoby s oboustrannou úplnou nebo praktickou hluchotou, osvobozeny od těchto poplatků.

Držitelům průkazu ZTP a ZTP/P jsou na základě zákona č. 273/2012 Sb., kterým se mění zákon o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů, poskytovány speciální cenové tarify a prodávány nebo pronajímány speciálně vybavená koncová zařízení.

Podle zákona č. 384/2008 Sb., o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob, ve znění pozdějších předpisů, mají neslyšící a hluchoslepé osoby, které jsou držiteli průkazu ZTP nebo ZTP/P, při soudním řízení nárok na bezplatné tlumočnické služby. Neslyšícím nebo hluchoslepým žákům středních škol, studentům vyšších odborných škol a vysokých škol, kteří jsou držiteli průkazu ZTP nebo ZTP/P, jsou poskytovány bezplatné tlumočnické služby.

Poplatky za odpady

Podle zákona č. 223/2015 Sb., kterým se mění zákon o odpadech a o změně některých dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, neplatí držitelé průkazů ZTP a průkazů ZTP/P poplatky na podporu sběru, zpracování, využití a odstranění vybraných autovraků.

Parkovací průkaz a vyhrazené parkovací místo

Parkovací průkaz pro osoby se zdravotním postižením a označení vozidla mohou využívat jen osoby, které obdrží toto označení od příslušného obecního úřadu obce s rozšířenou působností (Arnoldová, 2015). Tento průkaz mohou mít v držení osoby mající průkaz ZTP, s výjimkou osob postižených úplnou nebo praktickou hluchotou, a držitelé průkazu ZTP/P (Arnoldová, 2015). Řidiči motorového vozidla, které je označené parkovacím průkazem, nemusí dodržovat, je-li to nutné, zákaz státní, mohou vjíždět do míst „zákazu vjezdu“ nebo do míst označených „pěší zóna“ a mají nárok na vyhrazené parkoviště v místě bydliště (Arnoldová, 2015).

1.5.7 Benefity nad rámec právních předpisů

Jedná se o benefity, které nejsou zakotveny v právních předpisech a jsou většinou poskytovány držitelům průkazů ZTP/P, kdy se zpravidla jedná o slevy z ceny zboží nebo služeb, které poskytují na základě vlastního rozhodnutí obchodníci, provozovatelé služeb a ostatní komerční subjekty (Beck, Niederle, 2012).

1.5.8 Karta sociálních systémů

Karta sociálních systémů vznikla na základě uzavření smlouvy mezi Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR a Českou spořitelnou, a. s. Karta sociálních systémů měla měsíčně ušetřit miliony korun na provozních nákladech (MPSV, 2012). Tato karta měla klientům zajistit rozšíření nabídek služeb a zvýšit komfort a zaměstnancům Úřadu práce ČR měla ulehčit práci a snížit jejich zatížení v osobním kontaktu s klienty (MPSV, 2012).

Karta sociálních systémů, také nazývána jako sKarta, či „sociální karta“, byla vydána, aby plnila tři základní funkce, a to funkci identifikační, autentizační a platební (MPSV, 2012). Funkci identifikační bylo možné využít především na úřadě práce a u osob se zdravotním postižením plnila funkci průkazu TP, ZTP a ZTP/P se všemi jejími výhodami. Autentizační funkce umožňovala realizovat činnosti spojené s veřejnou správou z pohodlí domova, kdy držitel této karty měl prostřednictvím internetu přehled o čerpaných sociálních dávkách. Platební funkce umožňovala osobám prostřednictvím sKarty platit v obchodech nebo vybírat hotovost z bankomatů či si peněžní prostředky bezplatně převádět na svůj vlastní účet (MPSV, 2012).

Ke zrušení karty sociálních systémů došlo dne 1. 11. 2013 a o půl roku později proběhly veškeré procesy, které ukončily její existenci (Sulek, 2013). Osoby se zdravotním postižením, kterým sloužila sKarta jako průkaz OZP, musely zažádat příslušný úřad práce o průkaz nový (Sulek, 2013).

2 Cíl práce

Cíle práce byly stanoveny celkem dva. Hlavním cílem bylo zjistit formou rozhovoru názory, osobní zkušenosti a spokojenost uživatelů dávek sociální pomoci s využíváním průkazů osob se zdravotním postižením. Prostřednictvím dílčího cíle bylo zjištěno, jakých sociálních služeb využívají držitelé průkazů osob se zdravotním postižením nejčastěji.

2.1 Výzkumná otázka

V souvislosti s cílem práce byla stanovena následující výzkumná otázka:
Vyhovuje stupeň průkazu držitelům průkazu osoby se zdravotním postižením?

2.2 Operacionalizace pojmů použitých v cíli práce

Typ průkazu: Osoby se zdravotním postižením mohou být držiteli průkazu TP, ZTP nebo ZTP/P. Cílem položených otázek bylo zjistit, jaké průkazy respondenti mají a jak dlouho jsou jejich držiteli.

Spokojenost a využití průkazů: Průkazy pro osoby se zdravotním postižením mohou být využívány v řadě případů, a to podle typu průkazu, který držitel vlastní. Jedná se například o uvolnění místa v MHD, poskytnutí slevy v oblasti dopravy, bezplatnou dopravu průvodce nebo samotného držitele průkazu a slevy na kulturní a sportovní akce (Kukla et al., 2016). Pro tuto oblast byly stanoveny otázky týkající se spokojenosti s daným typem průkazu a v jakých případech ho držitelé nejčastěji využívají.

Nenárokové benefity: Jedná se o benefity, které nejsou zakotveny v právních předpisech a jsou většinou poskytovány držitelům průkazů ZTP/P. Zpravidla se jedná o slevy z ceny zboží nebo služeb, které poskytují na základě vlastního rozhodnutí obchodníci, provozovatelé služeb a ostatní komerční subjekty (Beck, Niederle, 2012).

Sociální služby: Jedná se o systematickou činnost poskytovatele vůči příjemci pomoci a významný nástroj zajišťující lidská práva (Malík, 2014). Pro tuto oblast byla stanovena otázka, která se zajímala o to, zda respondenti mají přehled o existenci sociálních služeb a zda některé využívají.

3 Metodika výzkumu

Pojem metoda podle Kutnohorské (2009, s. 19) znamená „*nejobecnější způsob, pomocí kterého lze dosáhnout cíle a získat nové poznatky.*“ V širokém pojetí lze metodu také vymežit jako jistý návod, cestu či způsob, jak něčeho docílit nebo něco určitého poznat (Kutnohorská, 2009).

Pro svoji empirickou část bakalářské práce jsem si zvolila kvalitativní výzkumnou strategii. Tato forma výzkumu byla zvolena z důvodu „*získání podrobného popisu a vhledu při zkoumání jedince*“ (Hendl, 2016, s. 48). Další výhodou použití kvalitativního výzkumu je podle Hendla (2016, s. 52) to, že se jedná o „*nejadekvátnější a nejefektivnější způsob, jak získat potřebné informace.*“

Podle Kutnohorské (2009, s. 22) je „*kvalitativní výzkum nematematický analytický postup, který se může týkat života lidí, příběhů, chování, ale také chodu organizací, společenských hnutí nebo vzájemných vztahů, spočívá v analýze zkoumaných jevů, odhalení jejich elementárních složek a umožňuje poznání širšího kontextu jevů, které badatele zajímají, a jejich poznání v přirozených podmínkách.*“

Kvalitativní výzkum se podle Průchy (2014) zaměřuje na porozumění jedinečných jevů reality, kdy dané případy objasňuje prostřednictvím názorů, prožitků, zkušeností jednotlivých subjektů, v souvislosti s určitým kontextem a výsledkem výzkumu je podrobný popis jednotlivých případů.

3.1 Použité metody a techniky výzkumu

Jednotlivá data byla sbírána metodou dotazování a technikou polostrukturovaného rozhovoru, který se podle Reichela (2009, s. 111) vyznačuje tím, že „*jsou předem připraveny otázky, u kterých není pevně stanoveno pořadí, ale podmínkou je, aby byly probráný všechny.*“ Podle Hendla (2016, s. 179) tento druh rozhovoru umožňuje „*ulehčit srovnání jednotlivých interview a pomáhá udržet zaměření se na dané téma.*“ Jak uvádí Miovský (2006, s. 159), „*jedná se o nejrozšířenější podobu rozhovoru.*“

Pro zpracování a analýzu dat byla použita metoda vytváření trsů. Podle Sedlákové (2014, s. 398) „*spočívá tato metoda v uspořádávání částí dat do kategorií*

na základě jejich podobnosti, například podle společného tématu nebo místa či času, ke kterému se váží.“

3.2 Charakteristika výzkumného souboru

Cílový soubor pro výzkumnou část bakalářské práce byl vybrán záměrně, technikou účelového výběru. Jak uvádí Miovský (2006, s. 135), *„jedná se o nejrozšířenější metodu výběru, kdy na základě daného kritéria cíleně vyhledáváme takové osoby, které kritérium splňují a jsou ochotny se do výzkumu zapojit.“* Znamená to, že vyhledáváme účastníky podle určitých vlastností nebo daného stavu (Miovský, 2006).

Rozhovor byl veden s pěti respondenty, kteří byli v zastoupení dva muži a tři ženy. Vždy se jednalo o osobu zdravotně postiženou, která je držitelem průkazu pro osoby se zdravotním postižením. Identifikační údaje jsem pro přehlednost uvedla v kapitole 4 s názvem Výsledky v tabulce 1. Dále jsem se snažila komunikační partnery vybírat s rozdílným věkem, a to z toho důvodu, abych poukázala na to, že nárok na průkaz osoby se zdravotním postižením má osoba starší 1 roku.

3.3 Realizace výzkumu

Jednotlivé rozhovory byly provedeny v měsících listopad a prosinec 2016. Respondenty jsem nejprve oslovila a seznámila s mou osobou, oborem, který studuji a s tématem bakalářské práce. Poté jsem se osobně domluvila na poskytnutí interview. Výběr místa jsem zanechala na individuálním rozhodnutí jednotlivých respondentů z důvodu zachování anonymity a zajištění větší otevřenosti. Respondenti jsou označeni zkratkami A-E. Všichni byli informováni o zachování anonymity a seznámeni s otázkami z důvodu porozumění. Otázky uvádím v Příloze č. 1.

Jednotlivé rozhovory byly nahrávány na audio záznam pomocí diktafonu. Záznamy byly pořízeny se souhlasem respondentů. Na jednotlivých záznamech jsou také uvedeny souhlasy všech k možnosti použít získané informace do mé bakalářské práce. Rozhovory trvaly přibližně 20-25 minut a jsou součástí Přílohy 2. Jednotlivé odpovědi jsou zaznamenány do tabulek s číselným označením 1-10.

4 Výsledky

První tabulka znázorňuje identifikační údaje respondentů, kterých jsem se ptala na pohlaví, věk a typ zdravotního postižení.

Tabulka 1: Základní údaje respondentů

	Pohlaví	Věk	Zdravotní postižení
A	žena	19	tělesné
B	muž	11	mentální
C	žena	69	tělesné
D	žena	61	smyslové (zrakové)
E	muž	29	tělesné

Zdroj: Vlastní výzkum

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že pohlaví respondentů je jak mužské, tak ženské. Věk respondentů je odlišný z toho důvodu, že držitelem průkazu osob se zdravotním postižením může být i osoba starší 1 roku. Dále bylo zjištěno, že tři respondenti mají tělesné postižení, jeden postižení mentální a jeden postižení smyslové (zrakové). U respondenta B byl prováděn rozhovor s matkou a to z důvodu jeho nezletilosti.

Tabulka 2: Typ průkazu

	TP	ZTP	ZTP/P
A		X	
B			X
C			X
D			X
E	X		

Zdroj: Vlastní výzkum

Z tabulky 2 lze vyčíst odpovědi na otázku: *Jaký máte typ průkazu pro osoby se zdravotním postižením?* Tři respondenti uvedli, že jsou držiteli průkazu ZTP/P, což je nejvyšší možný stupeň. Respondent A je držitelem průkazu ZTP a respondent E je držitelem průkazu TP.

Tabulka 3: Délka držení průkazu pro osoby se zdravotním postižením

	1-3 roky	4-6 let	Více než 6 let
A	X		
B	X		
C		X	
D			X
E			X

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 3 se nachází odpovědi na otázku: *Jak dlouho jste uživatelem/uživatelkou daného průkazu?* Respondentka A uvedla, že dříve měla průkaz ZTP/P, který vlastnila od svého 1. roku věku, ale držitelkou průkazu ZTP je krátce, a to od roku 2016. Další z respondentů uvedl, že je držitelem průkazu přibližně jeden rok. Respondentka C má průkaz 6 let. Respondentka se zrakovým postižením vlastní průkaz od roku 1983 a respondent E je držitelem průkazu TP 11 let, ale předtím vlastnil průkaz ZTP/P.

Tabulka 4: Spokojenost

	Spokojen/á	Spokojen/á s výhradami	Nespokojen/á
A		X	
B	X		
C	X		
D	X		
E			X

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 4 jsou zaneseny odpovědi na otázku, která se týká spokojenosti respondentů se svým typem průkazu. Tři respondenti jsou spokojeni, a to z toho důvodu, že jsou držiteli toho nejvyššího stupně, tedy průkazu ZTP/P. V jednom případě je respondentka spokojená s výhradami a poslední respondent je nespokojen, protože má pouze průkaz TP, k čemuž dodává, že tento průkaz nemá žádné opodstatnění.

Tabulka 5: Využití

	Doprava	Jiné	Žádné
A	X		
B	X		
C		X	
D	X	X	
E			X

Zdroj: Vlastní výzkum

V této tabulce jsou zaneseny odpovědi na otázku: *V jakých případech využíváte svůj průkaz nejčastěji?* Respondentka A uvedla, že svůj průkaz nejčastěji využívá pro získání slevy ve veřejných dopravních prostředcích a na dopravu MHD, kterou může jako držitelka průkazu ZTP/P využívat zdarma. Respondent B také využívá svůj průkaz pro získání slevy ve veřejných dopravních prostředcích, pomocí kterých se velmi často dopravuje k lékařům. Respondentka C využívá svůj průkaz pro získání příspěvku na mobilitu a pro možnost vyhrazeného místa k parkování. Poslední z respondentů průkaz TP nevyužívá.

Tabulka 6: Slevy plynoucí z průkazu

	Vyhovují	Vyhovují s výhradami	Nevyhovují
A		X	
B	X		
C		X	
D	X		
E			X

Zdroj: Vlastní výzkum

V tabulce 6 respondenti odpovídali na otázku: *Myslíte si, že slevy, které plynou z typu Vašeho průkazu, jsou vyhovující?* V tomto případě jsou odpovědi odlišné. První dotazovaná odpověděla, že je se slevami poměrně spokojená, ale jisté výhrady měla u slev na divadelní a jiné kulturní akce, které jí přijdou zanedbatelné, a tudíž by uvítala

slevu větší. Druhá respondentka je plně spokojená. Respondentka C uvedla, že vzhledem k věku a zdravotnímu postižení nemůže tyto slevy posoudit, ale myslí si, že by mohl být příspěvek na mobilitu poskytován ve vyšší částce než je 400 Kč. Další dotazovaná je spokojená. Poslední z respondentů není se slevami spokojen, a to z toho důvodu, že je držitelem průkazu TP. Přál by si, aby z tohoto typu průkazu plynulo více výhod. Uvítal by například nějakou finanční pomoc nebo získání parkovacího průkazu.

Tabulka 7: Negativní reakce při uplatňování průkazu

	Ano	Ne
A	X	
B	X	
C		X
D		X
E		X

Zdroj: Vlastní výzkum

Z této tabulky je patrné, že se první dva dotazovaní setkali během uplatnění svého průkazu s negativní reakcí, kdy se v obou případech jednalo o reakci ze strany řidiče autobusu. Respondentka A uvedla, že řidič autobusu nebyl dostatečně informován o možnostech využití jednotlivých typů průkazů, a tudíž nechtěl respondentce poskytnout slevu z jízdného. Další dotazovaná byla řidičem napomenuta, že má průkaz propadnout a musí si tak zažádat o průkaz nový. Zbytek respondentů se s negativní reakcí neseťkal.

Tabulka 8: Nenárokové benefity

	Věděl/a a využívám	Věděl/a a nevyžívám	Nevěděl/a
A	X		
B			X
C			X
D	X		
E		X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Osoby, které jsou držiteli průkazu ZTP nebo ZTP/P, mohou využívat nenárokové benefity. Ve dvou případech respondenti neměli tušení, že něco takového vůbec existuje, jelikož nikdy je nikdo s touto možností neseznámil. Dotazovaná A o benefitech ví a využívá je na různé vstupy do zoologické zahrady, na vstupy do divadla a kina. Respondentka B o těchto benefitech nevěděla, ale uvedla, že by je ráda využívala, bohužel to však vylučuje zdravotní stav jejího syna, který je držitelem průkazu ZTP/P. Respondentka C o benefitech také nevěděla, ale uvedla, že vzhledem ke svému zdravotnímu stavu by je nevyužila. Respondentka D byla s nenárokovými benefity seznámena již dříve a uvedla, že se od té doby už mnoho věcí změnilo. Poslední dotazovaný nenárokové benefity nevyžívá, protože je držitelem průkazu TP, ale kdyby měl průkaz jiný, těchto výhod by jistě využil.

Tabulka 9: Vzhled průkazu

	Spokojen/a	Nespokojen/a
A	X	
B	X	
C	X	
D	X	
E	X	

Zdroj: Vlastní výzkum

Vzhledem k tomu, že má průkaz pro osoby se zdravotním postižením nový vzhled, byla položena otázka, zda tento vzhled vnímají dotazovaní pozitivně. Jak vyplývá z tabulky, všichni jsou s touto změnou spokojeni, a to z toho důvodu, že je kartička skladnější. Navíc je nová kartička mnohem odolnější, takže se hned nepoškodí, jako tomu bylo u předešlého vzhledu průkazu z papíru, u kterého se mnohdy stávalo, že při mírném poškození nebylo zřejmé, komu kartička vůbec patří.

Tabulka 10: Využití sociálních služeb

	Sociální poradenství	Sociální péče	Sociální prevence	Nevyužívám
A	X			
B	X			
C	X	X		
D	X	X	X	
E				X

Zdroj: Vlastní výzkum

Osoby se zdravotním postižením mohou využívat sociální služby, které jim mohou ve velké míře usnadnit život. Respondentka A dříve využívala odborné sociální poradenství a půjčovala si kompenzační pomůcky, kterými byl vozík a berle. Respondentka B uvedla, že když byl syn mladší, půjčovali si také kompenzační pomůcky. Respondentka C uvedla, že několikrát využila služeb sociální péče, a to konkrétně osobní asistenci, když byla její rodina vytížena a také využila možnosti zapůjčení kompenzační pomůcky. Dotazovaná D využívá sociálních služeb více. Jedná se například o sociální poradenství, kdy navštěvuje Jihočeské centrum pro zdravotně postižené a seniory o. p. s, kde je respondentce poskytnuta pomoc při vyplňování žádostí a jiných dokumentů. Dále respondentka využívá kompenzačních pomůcek s hlasovým výstupem. Dotazované je také poskytnuta pomoc prostřednictvím osobní asistence a sociální rehabilitace, kde se učí prostorové orientaci nebo zacházení s počítačem a mobilním telefonem, a také využívá průvodcovských služeb. Poslední dotazovaný uvedl, že sociálních služeb nevyužívá, jelikož to nebylo nikdy potřeba.

5 Diskuse

Pro svou bakalářskou práci jsem si, jak již uvádím výše, stanovila celkem dva cíle. Pomocí hlavního cíle měly být zjištěny názory, osobní zkušenosti a spokojenost uživatelů dávek sociální pomoci s využíváním průkazů osob se zdravotním postižením. Dílčím cílem bylo zjistit, jakých sociálních služeb využívají příjemci průkazů osob se zdravotním postižením nejčastěji. Těchto dvou cílů jsem se snažila dosáhnout za pomoci stanovení výzkumné otázky: **„Vyhovuje stupeň průkazu držitelům průkazu osoby se zdravotním postižením?“**

Aby bylo dosaženo výzkumného cíle, byla zvolena kvalitativní strategie, metoda dotazování a technika polostrukturovaného rozhovoru. Jednotlivé rozhovory byly vedeny s pěti respondenty, kteří jsou držitelé průkazu osoby se zdravotním postižením, a to v poměru tři ženy a dva muži s rozdílným věkem a typem zdravotního postižení.

Jak už názvy průkazů napovídají, jednotlivé průkazy TP, ZTP a ZTP/P jsou určeny pro osoby se zdravotním postižením. Tomuto pojmu je proto věnována v této práci nemalá pozornost, a to z toho důvodu, abychom si přiblížili, kdo všechno má na tyto průkazy nárok. Ne vždy musí být na první pohled zřejmé, že se jedná o osobu zdravotně postiženou. Na postiženého se dívá každý odborník z jiného pohledu, tudíž se může stát, že z jednoho úhlu pohledu se o postižení jedná, ale z jiného pohledu o postižení nejde (Šelner, 2012).

Například Matoušek (2003, s. 271) ve *Slovníku sociální práce* definuje zdravotní postižení jako *„postižení člověka, které nepříznivě ovlivňuje kvalitu jeho života, zejména schopnost navazovat a udržovat vztahy s lidmi a schopnost pracovat.“*

Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, definuje zdravotní postižení jako *„tělesné, mentální, duševní, smyslové nebo kombinované postižení, jehož dopady činí nebo mohou činit osobu závislou na pomoci jiné osoby.“*

Průkaz osoby se zdravotním postižením, dříve nazývaný Průkaz mimořádných výhod, prošel v poslední době řadou změn, kdy bylo zapotřebí, aby si všichni držitelé jednotlivých průkazů do konce ledna 2016 zažádali o vydání průkazu nového. Podstata však zůstala stejná. Jak uvádí Kahoun et al. (2013), účelem této pomoci je kompenzace znevýhodnění plynoucího ze zdravotního postižení v každodenním životě a přispění

na zvýšené životní náklady s tím související. Pokud si osoby průkaz TP, ZTP nebo ZTP/P nevyměnily, musí si zažádat o vydání průkazu nového, což ovšem neznámá, že musí automaticky dostat stejný typ průkazu, který měly doposud.

Z výzkumu je patrné, že u osob, které mají průkaz ZTP/P, se setkáváme s maximální spokojeností, což připisují skutečnosti, že z tohoto typu průkazu plyne celá řada výhod, o kterých mnohdy držitelé ani nemají tušení nebo které jim jejich zdravotní stav neumožňuje využívat v celém jeho rozsahu. Držitelka průkazu ZTP uvedla, že průkaz ZTP/P měla od svého 1. roku věku, avšak po uplynutí několika let jí byl přiznán průkaz ZTP, který si ovšem musela „vybojovat“ pomocí odvolání, jinak by jí byl přiznán průkaz TP, i když její nepříznivý zdravotní stav je trvalý. Další negativní reakci zmínil držitel průkazu TP, který uvedl, že v minulosti měl průkaz ZTP/P z důvodu transplantace ledviny, ale poté mu byl přiznán pouze průkaz TP, což nechápe a uvádí: *„to je, jako kdyby mi amputovali ruku a ona mi měla dorůst.“* Dále dotazovaný uvedl, že v jiných krajích mají osoby, u kterých byla provedena transplantace, automaticky nárok na průkaz nejvyšší. Myslím si, že by mělo být posuzování zdravotního stavu jednotné a nemělo by docházet k takto fatálním rozdílům. Podle Arnoldové (2012) musí lékaři posoudit zdravotní stav občana takovým způsobem, aby nedošlo k pochybení v diagnostice rozsahu a tíži funkční poruchy, v posouzení dynamiky vývoje zdravotního postižení a v lékařské posudkové úvaze. Podle Čeledové (2015, s. 17) jsou někdy *„kritéria zdravotního stavu pro hodnocení zdravotní podmínky pro poskytování určité sociální dávky nebo pro stanovení její výše hledisky výlučnými.“* Neznámá to však, že osoba zdravotní postižení nemá, ale pouze v době posouzení nesplňuje posudková kritéria (Čeledová, 2015).

Z výzkumu dále vyplývá, že většina zdravotně postižených osob využívá svůj průkaz pro získání výhod v oblasti dopravy, kdy mají jako držitelé průkazu ZTP a ZTP/P nárok na slevy z jízdného, což pocítují jako veliký přínos, a to z důvodu častého dojíždění k lékařům nebo při řešení různých záležitostí s úřady, kdy se jednotlivá zařízení často nacházejí mimo místo bydliště, a tudíž je využití autobusové nebo vlakové dopravy mnohdy nezbytné. Pokud se držitelé průkazu ZTP nebo ZTP/P dopravují vlastním automobilem, mohou zažádat příslušný úřad práce o příspěvek

na mobilitu. Jedná se o peněžitou dávku, která nahradila příspěvek na provoz motorového vozidla a příspěvek na individuální dopravu, kdy výše příspěvku činí 400 Kč za každý kalendářní měsíc (Beck, Niederle, 2012). Tato dávka je poskytována osobám se zdravotním postižením, jejímž účelem je napomoci těmto osobám zajistit jejich potřeby v oblasti mobility (Beck, Niederle, 2012). Myslím si, že nárok na slevy v oblasti dopravy by měli mít i držitelé průkazu TP, a to z toho důvodu, že i tyto zdravotně postižené osoby navštěvují lékaře či jiné organizace ve větší míře, stejně jako držitelé průkazu vyššího stupně.

Vzhledem k tomu, že jsou zdravotně postižené osoby často na cestách z důvodu návštěv již zmiňovaných zdravotnických zařízení či úřadů, setkávají se denně s řadou lidí, kteří je mohou kvůli zvýhodněním vnímat negativně. Proto jsem respondentům položila otázku, pomocí které chci zjistit, zda se někdy setkali s negativní reakcí, když svůj průkaz použili. Ve většině případů respondenti uvedli, že se s negativní reakcí nesešli, nebo byli pouze upozorněni na to, že jim bude končit platnost průkazu. Co mě ovšem zaráží, je odpověď první respondentky, kterou pro zdůraznění cituji: *„Ano, jeden pan řidič autobusu mi řekl, že to je jenom průkaz na to, že nemůžu pracovat, a že to neplatí na dopravu, ale potom jsem si to nějak prosadila.“* Vzhledem k tomu, že často cestují veřejnými dopravními prostředky, jsou mé postřehy takové, že se mnohdy musí držitelé průkazů dožadovat, aby jim bylo místo v autobuse nebo MHD uvolněno.

Držitelé průkazu ZTP nebo ZTP/P a průvodci držitele průkazu ZTP/P mohou využít slevu, která se vztahuje na vstupné na divadelní a filmové představení, koncerty či jiné kulturní a sportovní akce. Jedná se o nenárokové benefity (Beck, Niederle, 2012). Tyto slevy nejsou povinné, tedy záleží jen a pouze na rozhodnutí obchodníka, zda osobám se zdravotním postižením nenárokové benefity nabídne. Při rozhovoru jsem se respondentů ptala, zda vědí, že takovéto výhody existují a zda je využívají. Tři respondenti uvedli, že o těchto benefitech vědí, ale jedna z dotazovaných je nevyužívá, protože držitelem průkazu ZTP/P je její syn, který je mentálně postižený a neudržel by pozornost. Dva respondenti tyto výhody nevyužívají. Obecně si myslím, že by tyto benefity měly být více propagovány a také by se měly více zapojovat sociální pracovníci, které by měli držitele průkazu ZTP a ZTP/P o této možnosti informovat,

neboť mohou tyto výhody napomoci osobám se zdravotním postižením zapojit se do společnosti a na chvíli se odreagovat od jejich rutinního života. Jak dále uvádí Beck a Niederle (2012), jedná se o benefity, které nejsou zakotveny v právních předpisech a jsou většinou poskytovány držitelům průkazů ZTP/P, kdy se zpravidla jedná o slevy z ceny zboží nebo služeb, které poskytují na základě vlastního rozhodnutí obchodníci, provozovatelé služeb a ostatní komerční subjekty.

Průkaz osoby se zdravotním postižením je veřejnou listinou, která má podobu plastové kartičky o rozměrech 54 x 86 mm, je odolná proti poškození a chráněná vůči padělání (Jelínková, 2015). Od 1. 1. 2015 si mohou také držitelé průkazu OZP zvolit, zda chtějí, aby byl na jejich průkazu uveden symbol (piktogram), který znázorňuje, zda se jedná o osobu s úplnou nebo praktickou hluchotou nebo osobu hluchoslepu či úplně nebo prakticky nevidomou (Krása, 2015). Na základě nového vzhladu jednotlivých průkazů byla položena dotazovaným otázka, zda jsou s tímto vzhledem spokojeni. Všichni respondenti se shodli na stejné odpovědi, kdy uvádí, že jsou s tímto novým průkazem spokojeni, a to z toho důvodu, že je průkaz skladnější a odolnější než předešlá verze z papíru, kterou bylo možné snadno poničit. Mnohdy pak nebylo zřejmé, kdo je držitelem průkazu.

V závěru rozhovoru jsem se respondentů ptala, zda využívají sociálních služeb, které jim mohou usnadnit život. Sociální služby jsou dle Matouška (2007, s. 9) *„poskytovány lidem společensky znevýhodněným, a to s cílem zlepšit kvalitu jejich života, případně je v maximální možné míře do společnosti začlenit, nebo společnost chránit před riziky, jejichž jsou tito lidé nositeli. Sociální služby proto zohledňují jak osobu uživatele, tak jeho rodinu, skupiny, do nichž patří, případně zájmy širšího společenství.“*

Mezi sociální služby lze zahrnout nejen služby, které jsou určeny k péči o staré, zdravotně postižené či sociálně narušené občany, ale i služby týkající se vzdělávání a bydlení nebo služby spojené s poradenstvím (Arnoldová, 2015). Kromě posledního dotazovaného všichni respondenti uvedli, že alespoň jednu sociální službu někdy využili. Ve většině případů se jednalo o půjčení kompenzační pomůcky, která se řadí do odborného sociálního poradenství. Odborné sociální poradenství je podle Malíkové

(2011 s. 44) „zaměřeno specificky na jednotlivé sociální skupiny a je poskytováno v poradnách a součástí je také půjčování kompenzačních pomůcek.“ Dále respondenti využili osobní asistence nebo průvodcovské služby. Dle mého názoru jsou sociální služby pro osoby se zdravotním postižením přínosem, a to z toho důvodu, že ne vždy jsou schopny se o sebe postarat nebo nemají nikoho blízkého, kdo by jim potřebnou pomoc poskytl. Je dobré vědět, že vždy existuje někdo, kdo jim tuto pomocnou ruku podá.

6 Závěr

Pro bakalářskou práci s názvem Průkaz osoby se zdravotním postižením a jeho praktické využití jsem si stanovila hlavní cíl, pomocí kterého jsem se snažila zjistit názory, osobní zkušenosti a spokojenost uživatelů dávek sociální pomoci s využíváním průkazů TP, ZTP a ZTP/P. Také jsem si stanovila dílčí cíl, který se týkal nejčastěji využívaných sociálních služeb. Pro zjištění těchto cílů jsem si stanovila výzkumnou otázku, která zněla, zda vyhovuje stupeň průkazu držitelům průkazu osoby se zdravotním postižením. Pro dosažení výzkumné otázky jsem zvolila kvalitativní strategii, metodu dotazování a techniku polostrukturovaného rozhovoru. Oslovila jsem celkem 5 respondentů, kteří jsou držiteli jednotlivých typů průkazů. Držitelé průkazů byli vybíráni tak, abych poukázala na to, že držitelem se může stát osoba od 1 roku věku, tudíž jsem se snažila zahrnout co největší věkové rozpětí a osoby s různým typem zdravotního postižení.

Z jednotlivých rozhovorů je patrné, že důležitou roli zde hraje typ průkazu. Držitelé průkazu ZTP/P jsou s tímto stupněm nepochybně spokojeni. Během rozhovorů bylo zjištěno, že pokud mají respondenti o svém průkazu hovořit do nahrávacího zařízení, jsou velice zdrženliví a mnohdy neřeknou, co si opravdu myslí. Vždy odpovídali velice stroze a po ukončení nahrávaného rozhovoru se teprve rozpovídali. Myslím si, že držitelé průkazů nejsou na toto téma zvyklí hovořit nebo se dokonce za své postižení stydí, což se odráží i v názorech, které mi respondenti sdělili. Velké pozitivum vnímám v možnosti využití sociálních služeb, převážně odborného sociálního poradenství, kdy respondenti uvedli, že si půjčují kompenzační pomůcky, které jim usnadňují život. Dále si myslím, že důležitou roli hraje informovanost držitelů jednotlivých průkazů o možnostech využití těchto průkazů.

Hlavního cíle bakalářské práce bylo dosaženo s takovým výsledkem, že jsou respondenti převážně spokojeni, a to jak se svým typem průkazu nebo s jednotlivými výhodami, které průkazy přináší tak i s novou podobou průkazu. Osobní zkušenosti při uplatňování svého průkazu jsou převážně pozitivní a názory na svůj průkaz se liší podle typu průkazu, který respondent vlastní. Výsledek dílčího cíle je takový, že držitelé

průkazů OZP využívají převážně odborné sociální poradenství, a to konkrétně zapůjčení si kompenzační pomůcky, která jim ve značné míře usnadní život.

Téma bakalářské práce jsem si zvolila z toho důvodu, že jsem velmi často v nepřímém kontaktu s držiteli průkazů pro osoby se zdravotním postižením. S těmito osobami jsem se chtěla seznámit blíže, abych zjistila, jak jim daný typ průkazu usnadňuje život, jak jsou s tímto průkazem spokojeni a v jakých případech ho využívají nejčastěji. Dále jsem se chtěla dozvědět více informací, a to z té praktické stránky, než jen za pomoci odborné literatury. Během psaní této práce jsem si uvědomila, že jsem osobami, které jsou držiteli průkazu TP, ZTP a ZTP/P, obklopena více, než jsem čekala. Ne vždy je však hned zjevné, že se jedná o osobu se zdravotním postižením.

Myslím si, že tato práce byla přínosem pro samotné respondenty, kteří si mohli uvědomit, jaké výhody jim daný typ průkazu přináší, ale také jim rozhovor na toto téma mohl přinést nové informace a otevřít jim nové příležitosti.

Bakalářská práce může být přínosem pro všechny zdravotně postižené, kteří si mohou prohloubit informace o svém typu průkazu a také se zde dozvědět, na co vše mají jako držitelé jednotlivých průkazů nárok a jaké výhody mohou využít. Práce může dále posloužit jako edukační materiál pro pracovníky v sociální sféře, pro rodiny handicapovaných a pro širokou veřejnost, která se chce s průkazy pro osoby se zdravotním postižením seznámit.

7 Seznam literatury

1. ADAMS, Rachel. Disability Life Writing and the Problem of Dependency in The Autobiography of Gaby Brimmer. *Journal of Medical Humanities* [online]. 2017, 38(1), 39-50 [cit. 2017-02-23]. DOI: 10.1007/s10912-016-9421-5. ISSN 1041-3545. Dostupné z: <http://link.springer.com/10.1007/s10912-016-9421-5>.
2. ARNOLDOVÁ, Anna, 2012. *Sociální zabezpečení I: sociální zabezpečení v České republice, lékařská posudková služba, pojistné, systémy sociálního zabezpečení*. Praha: Grada. Aktuální legislativa. ISBN 978-80-247-3724-9.
3. ARNOLDOVÁ, Anna, 2015. *Sociální péče I: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-5147-4.
4. BAZALOVÁ, Barbora, 2014. *Dítě s mentálním postižením a podpora jeho vývoje*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0693-4.
5. BECK, Petr, NIEDERLE, Petr, 2012. *Dávky pomoci v hmotné nouzi a dávky pro osoby se zdravotním postižením k 1. 5. 2012*. Ostrava: Anag. ISBN 978-80-7263-744-7.
6. BERÁNKOVÁ, Kateřina, 2015. Lidé mají na výměnu průkazů OZP už jen tři měsíce. In: *MPSV* [online]. © 2015, 01. 10. 2015. [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: https://portal.mpsv.cz/upcr/media/tz/2015/10/2015_10_01_tz_prukazy_ozp.pdf.
7. BREHMER-RINDERER, Barbara a Germain WEBER. Gesundheitsförderung von Menschen mit intellektueller Behinderung. *Zeitschrift für Gesundheitspsychologie* [online]. 2013, 21(3), 144-156 [cit. 2017-02-07]. DOI: 10.1026/0943-8149/a000097. ISSN 0943-8149. Dostupné z: <http://econtent.hogrefe.com/doi/abs/10.1026/0943-8149/a000097>.
8. ČELEDOVÁ, Libuše et al., 2015. *Posudková činnost v ordinaci praktického lékaře: manuál pro praxi v oblasti sociálního zabezpečení a zaměstnanosti*. Praha: Grada. Edice celoživotního vzdělávání ČLK. ISBN 978-80-247-4844-3.

9. ČESKO. Zákon č. 100 ze dne 16. června 1988 o sociálním zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 1988. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1988-100>.
10. ČESKO. Vyhláška č. 182 ze dne 26. dubna 1991, kterou se provádí zákon o sociálním zabezpečení a zákon České národní rady o působnosti orgánů České republiky v sociálním zabezpečení. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 1991. [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: http://projekty.osu.cz/metakor/dok/vyhlaska-182_1991.pdf.
11. ČESKO. Zákon č. 435 ze dne 13. května 2004 o zaměstnanosti. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2004. [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-435>.
12. ČESKO. Zákon č. 634 ze dne 26. listopadu 2004 o správních poplatcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2004. [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-634>.
13. ČESKO. Zákon č. 348 ze dne 5. srpna 2005 o rozhlasových a televizních poplatcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2005. [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2005-348>.
14. ČESKO. Zákon č. 108 ze dne 14. března 2006 o sociálních službách. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2006. [cit. 2015-10-28]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-108>.
15. ČESKO. Zákon č. 111 ze dne 14. března 2006 o pomoci v hmotné nouzi. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2006. [cit. 2016-10-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2006-111>.
16. ČESKO. Zákon č. 384 ze dne 23. září 2008, kterým se mění zákon o komunikačních systémech neslyšících a hluchoslepých osob. In: *Sbírka*

- zákonů České republiky*. [online] 2008. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2008-384>.
17. ČESKO. Zákon č. 329 ze dne 13. října 2011 o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2011. [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: <http://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-329>.
 18. ČESKO. Zákon č. 273 ze dne 18. července 2012, kterým se mění zákon o elektronických komunikacích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2012. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-273>.
 19. ČESKO. Zákon č. 82 ze dne 19. března 2015, který mění zákon o předškolním, základním středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon). In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2015. [cit. 2017-04-18]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-82>.
 20. ČESKO. Zákon č. 223 ze dne 12. srpna 2015, kterým se mění zákon o odpadech. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2015. [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-223>.
 21. ČESKO. Zákon č. 266 ze dne 15. září 2015, kterým se mění zákon o místních poplatcích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2015. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2015-266>.
 22. ČESKO. Zákon č. 48 ze dne 13. ledna 2016, kterým se mění zákon o provozu na pozemních komunikacích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2016. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-48>.
 23. ČESKO. Zákon č. 125 ze dne 6. dubna 2016 o daních z příjmu. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2016. [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-125>.

24. ČESKO. Zákon č. 370 ze dne 19. října 2016, kterým se mění zákon o pozemních komunikacích. In: *Sbírka zákonů České republiky*. [online] 2016. [cit. 2017-04-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2016-370>.
25. ČEVELA, Rostislav, 2015. *Sociální a posudkové lékařství*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, nakladatelství Karolinum. ISBN 978-80-246-2938-4.
26. HAEGELE, Justin Anthony a Samuel HODGE. Disability Discourse: Overview and Critiques of the Medical and Social Models. *Quest* [online]. 2016, 68(2), 193-206 [cit. 2017-02-07]. DOI: 10.1080/00336297.2016.1143849. ISSN 0033-6297. Dostupné z: <http://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00336297.2016.1143849>.
27. HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-0982-9.
28. JELÍNKOVÁ, Pavla, 2015. Slevy a finanční úlevy pro OZP, seniory a rodiče zdravotně postižených dětí. In: *Pomoc v domácnosti.cz* [online]. © Pomoc v domácnosti, 2015, 13. 4. 2015. [cit. 2015-10-13]. Dostupné z: <http://pomocvdomacnosti.cz/>
29. KAHOUN Vilém et al., 2013. *Sociální zabezpečení: vybrané kapitoly*. 2. vyd. Praha: Triton. ISBN 978-80-7387-733-0.
30. KALVACH, Zdeněk et al., 2011. *Křehký pacient a primární péče*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4026-3.
31. KRÁSA, Václav, 2015. Výměna průkazů TP, ZTP a ZTP/P. *MOSTY: Časopis pro integraci*. [online]. 2015, 16 (1), s. 24 – 25, [cit. 2015-10-30]. ISSN 1805-9562. Dostupné z: http://www.nrzp.cz/images/PDF/MOSTY-casopis/2015_mosty_01.pdf.
32. KREBS, Vojtěch et al., 2010. *Sociální politika*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. Praha: Wolters Kluwer Česká republika. ISBN 978-80-7357-585-4.

33. KRHUTOVÁ, Lenka, 2013. *Autonomie v kontextu zdravotního postižení*. Boskovice: Ostravská univerzita v Ostravě v nakl. Albert. ISBN 978-80-7326-232-7.
34. KUKLA, Lubomír et al., 2016. *Sociální a preventivní pediatrie v současném pojetí*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3874-1.
35. KUNHARTOVÁ, Monika, 2015. Charakteristika kombinovaného postižení. In: Šance dětem. [online]. © 2011 – 2015 Sirius, 31. 1. 2013, poslední změna 29. 10. 2015. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.sancedetem.cz/cs/hledam-pomoc/deti-se-zdravotnim-postizenim/deti-s-kombinovany-m-postizenim/charakteristika-kombinovaneho-postizeni.shtml>
36. KUTNOHORSKÁ, Jana. *Výzkum v ošetrovatelství*. Praha: Grada, 2009. Sestra (Grada). ISBN 9788024727134.
37. MAKAROVÁ, Anna, 2010. Civilizační choroby. In: *Zdraví.cz* [online]. © 1999 – 2015 Economia, 29. 11. 2010. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://civilizacni-choroby.zdrave.cz/civilizacni-choroby/>.
38. MAKOVCOVÁ, Stanislava, 2011. Úmluva o právech osob se zdravotním postižením. In: *MPSV* [online]. © MPSV, poslední změna 18. 5. 2011. [cit. 2015-11-07]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/10774/umluva_CJ_rev.pdf.
39. MALÍK HOLASOVÁ, Věra, 2014. *Kvalita v sociální práci a sociálních službách*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4315-8.
40. MALÍKOVÁ, Eva, 2011. *Péče o seniory v pobytových sociálních zařízeních*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3148-3.
41. MARŠOUNOVÁ, E., 2011. Specifické potřeby a ohrožení lidí se sluchovým postižením. In: KALVACH, Zdeněk et al. *Křehký pacient a primární péče*. Praha: Grada, s. 69-73. ISBN 978-80-247-4026-3.

42. MATOUŠEK, Oldřich, 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 8071785490.
43. MATOUŠEK, Oldřich, 2007 *Sociální služby: legislativa, ekonomika, plánování, hodnocení*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-310-9.
44. MICHALÍK, Jan et al., 2011. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-859-3.
45. MIOVSKÝ, Michal. *Kvalitativní přístup a metody v psychologickém výzkumu*. Praha: Grada, 2006. Psyché (Grada). ISBN 80-247-1362-4.
46. NAGUY, Ahmed. Successful Use of Sertindole for Severe Behavioral Dyscontrol in a Pediatric Case of Syndromic Autism Spectrum Disorder. *Journal of Child and Adolescent Psychopharmacology* [online]. 2017, [cit. 2017-03-26]. DOI: 10.1089/cap.2016.0182. ISSN 1044-5463. Dostupné z: <http://online.liebertpub.com/doi/10.1089/cap.2016.0182>.
47. Nová sKarta zjednoduší kontakt s úřady. In: *MPSV*. [online]. © MPSV. Poslední změna 15. 2. 2012. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/12334>.
48. NOVÁKOVÁ, Iva, 2012. *Zdravotní nauka: učebnice pro obor sociální činnost*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3707-2.
49. Nové průkazy OZP začne ÚP ČR vydávat od 1. 4. 2015. In: *MPSV*. [online]. © MPSV. Poslední změna 22. 1. 2015. [cit. 2017-01-12]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/20114>.
50. NOVOSAD, Libor, 2011. Lidé s tělesným postižením. In MICHALÍK, Jan et al. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 180 – 268. ISBN 978-80-7367-859-3.

51. OLIVEIRA, Luciene Chagas de, Alcimar Barbosa SOARES, Alexandre CARDOSO, Adriano de Oliveira ANDRADE a Edgard Afonso LAMOUNIER JÚNIOR. Mobile Augmented Reality enhances indoor navigation for wheelchair users. *Research on Biomedical Engineering* [online]. 2016, 32(2), 111-122 [cit. 2017-02-07]. DOI: 10.1590/2446-4740.01515. ISSN 2446-4740. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S2446-47402016000200111&lng=en&nrm=iso&tlng=en
52. PODVALOVÁ, Marie, 2015. Narušená komunikační schopnosti. In: *Skauting pro všechny* [online]. © Skauting pro všechny. [cit. 2015-12-12]. Dostupné z: <http://spv.skauting.cz/jak-na-to/narusena-komunikacni-schopnost/>.
53. PRŮCHA, Jan, VETEŠKA Jaroslav, 2014. *Andragogický slovník*. 2. vydání. Praha: Grada. ISBN 9788024747484.
54. Příručka pro osoby se zdravotním postižením v roce 2014: Informace o pravidlech i pomoci na trhu práce a ze sociálního systému. In: *MPSV* [online]. © 2014. [cit. 2015-11-12]. Dostupné z: http://www.mpsv.cz/files/clanky/16881/Prirucka_OZP.pdf.
55. REICHEL, Jiří. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada, 2009. Sociologie (Grada). ISBN 978-80-247-3006-6.
56. SEDLÁKOVÁ, Renáta. *Výzkum médií: nejužívanější metody a techniky*. Praha: Grada, 2014. Žurnalistika a komunikace. ISBN 978-80-247-3568-9.
57. SLEZÁKOVÁ, Lenka et al., 2014. *Ošetřovatelství pro střední zdravotnické školy*. 2., dopl. vyd. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-4342-4.
58. SULEK, Petr et al., 2013. TZ ÚP: Během půl roku sKarta úplně skončí. In: *Česká správa sociálního zabezpečení*. [online]. © 2013. [cit. 2017-04-21]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/o-cssz/informace/media/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2013/behem-pul-roku-skarta-uplne-skonci.htm>

59. ŠELNER, Ivo, 2012. *Fenomén člověk s postižením*. Olomouc: Caritas - Vyšší odborná škola sociální Olomouc. ISBN 978-80-87623-06-0.
60. VALENTA, Milan et al., 2011. Lidé s mentálním postižením a jinou duševní poruchou. In: MICHALÍK, Jan et al. *Zdravotní postižení a pomáhající profese*. Praha: Portál, s. 112 – 179. ISBN 978-80-7367-859-3.
61. VALENTA, Milan et al., 2012. *Mentální postižení v pedagogickém, psychologickém a sociálně-právním kontextu*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3829-1.
62. WERNEROVÁ, Julie, 2013. Průkaz osoby se zdravotním postižením zmírňuje sociální důsledky handicapu. In: *MPSV* [online]. © MPSV, poslední změna 13. 5. 2013. [cit. 2015-10-27]. Dostupné z: <http://www.mpsv.cz/cs/15216>.

8 Seznam příloh

Příloha 1: Otázky použité při rozhovoru s respondenty

Příloha 2: Rozhovory s respondenty na CD

Příloha 1: Otázky použité při rozhovoru s respondenty

Dobrý den,

jsem studentkou Zdravotně sociální fakulty v Českých Budějovicích a posledním rokem studuji obor Sociální práce ve veřejné správě.

Následující rozhovory jsou určeny k bakalářské práci s názvem Průkaz osoby se zdravotním postižením a jeho praktické využití. Hlavním cílem bakalářské práce je zjistit formou rozhovoru názory, osobní zkušenosti a spokojenost uživatelů dávek sociální pomoci s využíváním jednotlivých typů průkazů.

Všechny respondenty jsem se svou prací seznámila a s poskytnutím rozhovoru souhlasí. Pro zachování anonymity bude použito abecední označení respondentů A-E.

Identifikační otázky:

Pohlaví:

Věk:

Typ zdravotního postižení:

- 1) Jaký máte typ průkazu?
- 2) Jak dlouho jste uživatelem/uživatelkou průkazu?
- 3) Jste spokojen/spokojena se stupněm Vašeho průkazu?
- 4) V jakých případech využíváte svůj průkaz nejčastěji?
- 5) Myslíte si, že slevy, které plynou z typu Vašeho průkazu, jsou vyhovující?
- 6) Setkal/setkala jste se s negativní reakcí při uplatňování Vašeho typu průkazu?
- 7) Věděl/věděla jste, že můžete využívat nenárokové benefity? Pokud ano, jaké využíváte?
- 8) Průkaz pro osoby se zdravotním postižením má nová vzhled. Jste s tímto vzhledem spokojeni? Nebo Vám vyhovovala průkazka dřívější? Uveďte důvod.
- 9) Jako osoba se zdravotním postižením můžete využívat řady sociálních služeb. Využíváte nějaké? Pokud ano, uveďte jaké.

9 Seznam zkratk

MPSV – Ministerstvo práce a sociálních věcí

OSN – Organizace spojených národů

OZP – Osoba se zdravotním postižením

TP – Průkaz osoby s těžkým zdravotním postižením

ÚP ČR – Úřad práce České republiky

ZTP – Průkaz osoby se zvlášť těžkým zdravotním postižením

ZTP/P – Průkaz osoby se zvlášť těžkým zdravotním postižením s potřebou průvodce